

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТНЬО- НАУКОВОГО ПРОЦЕСУ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Статтю присвячено розгляду особливостей організації освітньої складової освітньо-наукового процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у закладі вищої освіти. Представлено структуру та функції Центру аспірантури та докторантури. Визначено комунікаційні зв'язки між Центром аспірантури та докторантури та іншими структурними підрозділами закладу вищої освіти. Подано особливості вступу до аспірантури. Розглянуто застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення, планування та організації освітнього процесу в аспірантурі.

Ключові слова: доктор філософії; підготовка здобувачів вищої освіти; аспірантура; освітньо-науковий процес; освітній процес; освітньо-наукова програма.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється відповідно до розроблених освітньо-наукових програм (далі – ОНП), які включають освітню, практичну і дослідницьку складові. Освітня складова забезпечує формування компетентностей, необхідних для виконання наукових завдань, проведення дослідницької роботи, написання наукових статей у процесі роботи над дисертацією. У цьому контексті актуалізується проблема ефективної реалізації освітнього процесу як бази для якісного виконання наукового дослідження і підготовки до захисту науково-кваліфікаційної роботи (дисертації) на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням підготовки докторів філософії присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, а саме: Вітвицької С. С., Воронецької І. С., Духаніної Н. М., Задорожної І. С., Задорожного В. С., Кліща І. М., Потіхи Н. Я., Пшеничної О. С., Семенової О. Ю., Ушмарової В. В. [1–7]. Однак,

незважаючи на ґрунтовні дослідження, додаткової аргументації потребують питання якості організації освітньої складової, що лежить в основі ефективної реалізації освітньо-наукового процесу загалом.

Мета статті полягає у висвітленні напрацьованого досвіду організації освітньої складової освітньо-наукового процесу здобувачів ступеня доктора філософії у Національному університеті водного господарства та природокористування (далі – НУВГП) з ціллю заявити про свою суб'єктність у системі освіти.

Виклад основного матеріалу. У НУВГП для координації діяльності структурних підрозділів, які здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук створений Центр аспірантури та докторантури (далі – Центр), головною метою якого є організація і контроль підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі і докторантурі університету (а також поза ними).

Плідне функціонування Центру забезпечується наявною сучасною науково-дослідною, експериментальною та матеріальною базою, науковими школами з потужними науковими дослідженнями за спеціальностями за якими проводиться підготовка кадрів вищої кваліфікації. В структуру Центру входить завідувач аспірантури та відділ підготовки здобувачів наукових ступенів та організації захисту дисертацій (рис. 1).

Для вирішення завдань своєї діяльності Центр комунікує із зовнішніми стейкхолдерами – Міністерством освіти і науки України, Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти та спорідненими підрозділами інших закладів вищої освіти (далі – ЗВО), науковими установами з питань, що входять до компетенції Центру, обміну інформацією та досвідом роботи, а також структурними підрозділами університету: навчально-науковими інститутами та кафедрами; відділом ліцензування та акредитації; приймальною комісією; фаховим науковим семінаром НУВГП; Вченою радою університету; бухгалтерією; навчально-методичним відділом; інформаційно-обчислювальним центром; загальним відділом; юридичним відділом; редакційно-видавничим відділом; відділом кадрів; центром безпеки життєдіяльності та цивільного захисту та іншими підрозділами.

У Центрі аспірантури та докторантури НУВГП підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється:

- в аспірантурі за очною та заочною формою навчання;
- поза аспірантурою (для осіб, які професійно провадять наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним

місцем роботи у НУВГП). Підготовка здійснюється як за кошти державного бюджету, так і на контрактній основі.

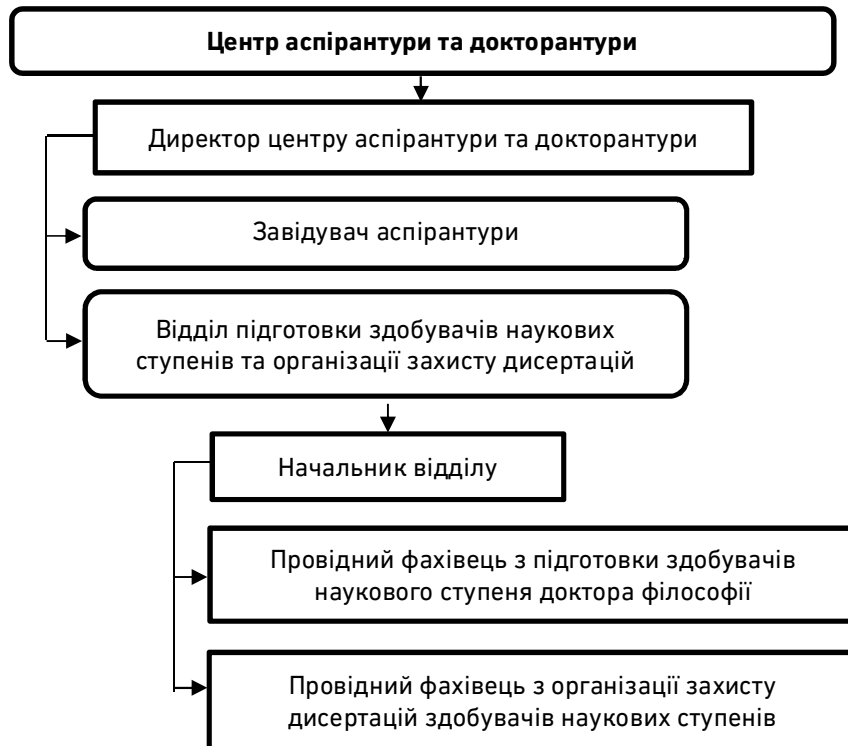

Рис. 1. Структура Центру аспірантури та докторантури НУВГП

У НУВГП проводиться підготовка майбутніх докторів філософії за ліцензованими спеціальностями галузей знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки» (051 «Економіка»); 07 «Управління та адміністрування» (075 «Маркетинг»); 08 «Право» (081 «Право»); 10 «Природничі науки» (101 «Екологія»); 12 «Інформаційні технології» (122 «Комп'ютерні науки»); 13 «Механічна інженерія» (133 Галузеве машинобудування); 19 «Архітектура та будівництво» (191 «Архітектура та містобудування», 192 Будівництво та цивільна інженерія); 20 «Аграрні науки та продовольство» (201 «Агрономія»); 22 «Охорона здоров'я» (227 «Фізична терапія, ерготерапія»).

Вступ до аспірантури як основної форми підготовки здобувачів ступеня доктора філософії на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти здійснюється на підставі Правил прийому до аспірантури НУВГП, затверджених Вченою радою.

Згідно з Правилами прийому до аспірантури НУВГП конкурсний відбір та зарахування на навчання вступників здійснюється у два етапи за трьома хвилями:

– 1 хвиля (лютий) – прийом на навчання за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб;

– 2 хвиля (березень) – прийом на навчання за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб;

– 3 хвиля (вересень) – прийом на навчання за державним замовленням та за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб.

Варто зазначити, що такий досвід виправдовує себе, виходячи з того, що переважна кількість здобувачів освітнього ступеня магістр завершують своє навчання у грудні місяці, однак протирічить із часом отримання обсягу державного замовлення на підготовку науково-педагогічних кадрів (липень-серпень).

За останні п'ять років ЗВО постійно отримував місця державного замовлення за такими спеціальностями: 051 «Економіка», 122 «Комп'ютерні науки», 201 «Агрономія», що пов'язано з потребою НУВГП у науково-педагогічних кадрах.

З плином часу відбуваються постійні зміни в контингенті аспірантури. За останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості аспірантів, які навчаються за кошти фізичних та юридичних осіб (рис. 2). Щодо частки контрактників у загальній кількості аспірантів, то у 2020 р. вона складала 61%, у 2021р. – 57%, а у 2022 р. – 71% аспірантів, які навчаються у аспірантурі на контрактній формі навчання. Також варто зазначити, що на цей час здобувачами ступеня доктора філософії надається перевага денній формі навчання на відміну від заочної.

В аспірантурі університету навчаються також іноземні громадяни з таких країн, як Китай та Лівія, що відповідає стратегії інтернаціоналізації НУВГП на період до 2025 р. Зростання контингенту іноземних аспірантів підвищує рівень інтернаціоналізації навчання, дає можливість підняти університетський рейтинг та поширити позитивний імідж, поліпшує комунікативні здатності здобувачів та викладачів та відповідно дає можливість збільшити фінансові надходження до ЗВО.

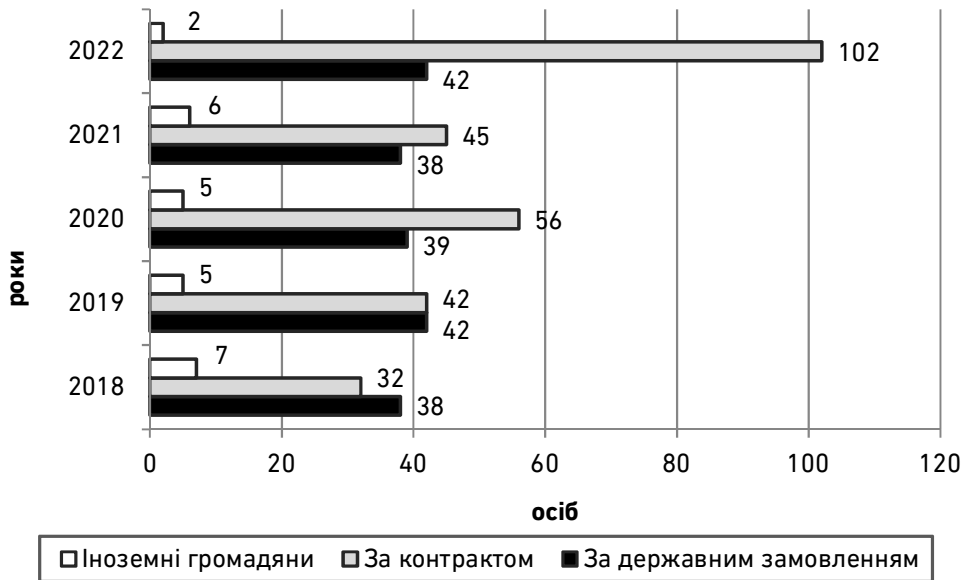

Рис. 2. Контингент аспірантури Національного університету водного господарства та природокористування за 2018–2022 рр.

Відповідно до Місії, візії, цінностей та стратегічних напрямів розвитку Національного університету водного господарства та природокористування на 2020–2025 рр. освітній процес у ЗВО організовується із урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної компетентності, мобільності та швидкої адаптації до змін і розвитку в соціально-культурній сфері, в галузях техніки, технологій, системах управління та організації праці в умовах ринкової економіки.

Освітньо-науковий процес здобувачів ступеня доктора філософії організовує Відділ підготовки здобувачів наукових ступенів та організації захисту дисертацій Центру аспірантури та докторантури на основі Положення про організацію освітньо-наукового процесу здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня (ступінь доктор філософії) в Національному університеті водного господарства та природокористування та освітньо-наукових програм (далі – ОНП). В основу ОНП лягають навчальні плани та робочі навчальні плани, які складаються на кожний навчальний рік для конкретизації планування освітнього процесу за кожною спеціальністю. ОНП відповідають вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти

ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) та Стандартам вищої освіти.

Організаційна діяльність Центру здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з гарантами ОНП, стейкхолдерами, випускниками аспірантури попередніх років та самими аспірантами. З цією метою організуються заходи різного характеру: семінари, круглі столи, диспути і ін. НУВГП регулярно проводить вивчення потреб здобувачів вищої освіти, суспільства, ринку праці, роботодавців, стейкхолдерів. Результатом моніторингу може бути перегляд ОНП з метою їх вдосконалення.

Освітньо-наукова програма має освітню та наукову складові. На підставі відповідної ОНП розробляється навчальний план, що визначає перелік та обсяг освітніх компонентів у кредитах ЄКТС, їх логічну послідовність, форми організації освітнього процесу, види та обсяг навчальних занять, графік навчального процесу, форми поточного та підсумкового контролів, що забезпечують досягнення здобувачем третього (освітньо-наукового) рівня програмних результатів навчання. Відповідно до навчальних планів підготовки докторів філософії освітній процес розрахований на обсяг 60 кредитів ЄКТС та на термін навчання 4 роки [8].

Для забезпечення, планування та організації освітнього процесу в НУВГП застосовуються новітні інформаційно-комунікаційні технології, створене сучасне технологічне середовище із використанням платформи дистанційного навчання Moodle, додатку для комунікацій Google Hangouts Meet, пакету Google for Education.

Питаннями підтримки та розвитку навчальної системи Moodle, організацією системи Unichек для перевірки навчально-наукових робіт на предмет схожості, синхронізацією даних між локальною інформаційною системою на основі програм пакету «Деканат» та «Єдиною державною електронною базою з питань освіти» (ЄДЕБО) в університеті займається відділ забезпечення інноваційних технологій навчання. Навчально-науковий центр незалежного оцінювання здійснює навчально-методичну і організаційну роботу з підготовки, супроводу та проведення модульних тестових контролів (заліків, екзаменів) з освітніх компонент для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання. Із зазначеними структурними підрозділами центр аспірантури та докторантури вибудовує результативну схему діяльності з єдиною метою ефективної організації освітнього процесу підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти.

У НУВГП використовуються такі інформаційно-комунікаційні технології та сервіси: електронний розклад; електронний журнал

викладача/здобувача; корпоративна електронна пошта НУВГП; цифровий репозиторій, електронний архів наукової та навчальної літератури НУВГП; система відеотрансляції спеціалізованих іспитів та захистів дисертацій PhD; апаратно-програмний комплекс для відеозйомки та оприлюднення (у т.ч. онлайн) спеціалізованих іспитів та захистів дисертацій PhD; система електронного документообігу iDOK; для доступу до навчальних ресурсів та сервісів із смартфонів застосовується мобільний додаток «Мій НУВГП».

Варто зауважити, що досягнення позитивних результатів освітнього процесу в аспірантурі можливе завдяки перспективним тенденціям розвитку науково-методичної діяльності професорсько-викладацького складу, яка орієнтована на створення нових принципів і методів дійового управління процесом навчання аспірантів, спрямована на методичне забезпечення й удосконалення існуючих форм і видів занять. Використання середовища Moodle є основним інструментом організації освітнього процесу що дозволяє підвищити ефективність і якість навчальних занять та сформувати систему об'єктивної оцінки компетенцій.

Розміщення на електронній платформі текстів лекцій, тестових матеріалів, завдань самостійної та індивідуальної роботи, наявність особистого електронного кабінету для кожного аспіранта, зручний інтерфейс комунікації з викладачем, уникнення особистісного фактору при оцінюванні робіт, контроль часу завантаження робіт – це далеко не весь перелік тих прерогатив, які надає система як аспіранту, так і професорсько-викладацькому складу.

Для підвищення ефективності освітнього процесу викладачі аспірантури використовують прогресивний та інноваційний формат проведення традиційних лекцій, а саме: гостьові онлайн-лекції, гостьові лекції у форматі онлайн-семінарів. Цей вид навчального заняття забезпечує можливість безпосереднього спілкування з науковцями із закордонних університетів; професорами і доцентами НУВГП, які повернулись зі стажувань за кордоном за програмами академічної мобільності; фахівцями різних галузей знань; працівниками Центру та науково-дослідної частини університету.

У процесі воєнного стану в країні життєдіяльність кожного учасника освітнього процесу має безліч труднощів та ризиків. Проте такі обставини змушують знаходити способи мінімізувати тривожний стан та продовжувати адаптуватися та здійснювати ефективно будь-яку діяльність навіть у складних життєвих ситуаціях. Виклики сучасності змушують професорсько-викладацький склад реалізовувати різні методичні прийоми та організаційні форми

дистанційного навчання, які найкраще підходять для ефективної організації освітнього процесу.

Висновок. Таким чином, в університеті створюються усі передумови для успішного освоєння освітньо-наукових програм здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії. Напрацьований у ЗВО досвід здійснення підготовки аспірантів спрямований на підвищення якості організації освітнього процесу, для створення належних умов виконання наукової складової, результатом якої є проведення власного наукового дослідження та захист дисертації.

Спираючись на проведені дослідження, перспективним є аналіз набутого досвіду організації наукової складової освітньо-наукового процесу здобувачів ступеня доктора філософії у ЗВО з метою підвищення якості підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації.

1. Вітвицька С. С. Інноваційність у підготовці докторів філософії. Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 квітня 2019 року, м. Суми). 2019. Том 1. С. 101–104. 2. Духаніна Н. М. Особливості навчання іноземних мов здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (PHD). *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 489–492. 3. Задорожна І. С., Задорожний В. С., Воронецька І. С. До питання підготовки докторів філософії в Інституті кормів та сільського господарства поділля НААН. *Корми і кормовиробництво*. 2020. Вип. 89. С. 234–244. 4. Кліщ І. М., Потіха Н. Я., Ковалик О. С. Досвід підготовки докторів філософії за освітньо-науковими програмами у Державному вищому навчальному закладі «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України». *Медична освіта*. 2018. № 2. С. 121–124. 5. Пшенична О. С. Компетентнісна парадигма підготовки здобувачів ступеня доктора філософії в галузі освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 56–57 (109–110). С. 343–349. 6. Семенова О. Ю. Перехід на структуровані освітньо-наукові програми як чинник інтеграції андрагогічного підходу у підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 5 Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 74. С. 132–136. 7. Ушмарова Вікторія. Підготовка докторів філософії за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта»: історія становлення, унікальність і стратегії розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 8 (112). С. 221–231. 8. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.16 р. № 261. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF> (дата звернення: 10.06.2023).

REFERENCES:

1. Vitvytska S. S. Innovatsiynist u pidhotovtsi doktoriv filosofii. Innovatsiyni rozvytok vyshchoi osvity: hlobalnyi, yevropeyskyi ta natsionalnyi vymiry zmin. *Innovatsiyni rozvytok vyshchoi osvity: hlobalnyi, yevropeyskyi ta natsionalnyi vymiry zmin* : materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (16–17 kvitnia 2019 roku, m. Sumy). 2019. Tom 1. S. 101–104.
2. Dukhanina N. M. Osoblyvosti navchannia inozemnykh mov zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii (PHD). *Molodyi vchenyi*. 2018. № 4 (56). S. 489–492.
3. Zadorozhna I. S., Zadorozhnyi V. S., Voronetska I. S. Do pytannia pidhotovky doktoriv filosofii v Instytuti kormiv ta silskoho hospodarstva podillia NAAN. *Kormy i kormovyrobnytstvo*. 2020. Vyp. 89. S. 234–244.
4. Klishch I. M., Potikha N. Ya., Kovalyk O. S. Dosvid pidhotovky doktoriv filosofii za osvitno-naukovyimi prohramamy u Derzhavnomu vyshchomu navchalnomu zakladi «Ternopil'skyi derzhavnyi medychnyi universytet imeni I. Ya. Horbachevskoho Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy». *Medychna osvita*. 2018. № 2. S. 121–124.
5. Pshenychna O. S. Kompetentnisna paradyhma pidhotovky zdobuvachiv stupenia doktora filosofii v haluzi osvity. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2017. Vyp. 56–57 (109–110). S. 343–349.
6. Semenova O. Yu. Perekhid na strukturovani osvitno-naukovi prohramy yak chynnyk intehratsii andrahohichnoho pidkходу u pidhotovku zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Ser. 5 Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. 2020. Vyp. 74. S. 132–136.
7. Ushmarova Viktoriia. Pidhotovka doktoriv filosofii za osvitno-naukovoio prohramoio «Profesiina osvita»: istoriia stanovlennia, unikalnist i stratehii rozvytku. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2021. № 8 (112). S. 221–231.
8. Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh) : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.03.16 r. № 261. *Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF> (data zvernennia: 10.06.2023).

Savina N. B. ^[1; ORCID ID: 0000-0001-8339-1219],

Doctor in Economics, Professor

Bondarieva T. H. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-7384-6475],

Candidate in Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Zinkevych O. V. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-8908-9368],

Candidate in Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL COMPONENT EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROCESS OF DOCTOR OF PHILOSOPHY DEGREE OBTAINERS

The article is devoted to the examination of the peculiarities of the organization of the educational component of the educational and scientific process of training applicants for the degree of doctor of philosophy in the

216

institution of higher education – the National University of Water Management and Nature Management.

The article presents the structure and functions of the Center for Postgraduate Studies and Doctoral Studies of the National University of Water Management and Nature Management. The Center for Postgraduate Studies and Doctoral Studies includes the Head of Postgraduate Studies and the Department for the Preparation of Candidates for Scientific Degrees and the Organization of Dissertation Defense, which is represented by the head of the department and two leading specialists (the leading specialist for the preparation of candidates for the scientific degree of Doctor of Philosophy and the leading specialist for the organization of the defense of dissertations for candidates for scientific degrees). The communication links that arise in the process of organizing the educational process and attesting the holders of scientific degrees between the Center for Postgraduate Studies and Doctoral Studies and other structural divisions of the higher education institution are defined.

Features of admission to postgraduate studies at the National University of Water Management and Nature Management are presented. The stages of competitive selection and enrollment in postgraduate studies are described.

Approaches to the organization of the educational and scientific process of PhD candidates are characterized. The application of the latest information and communication technologies to ensure, plan and organize the educational process in graduate school is considered, in particular: electronic schedule; electronic journal of the teacher/learner; corporate e-mail; digital repository; electronic archive of scientific and educational literature; video broadcasting system of specialized exams and dissertation defenses; hardware and software complex for video recording and publication of specialized exams and dissertation defenses; system of electronic document circulation; mobile application "My NUWEE".

Keywords: doctor of philosophy; training of higher education seekers; graduate school; educational and scientific process; educational process; educational and scientific program.

Отримано: 10 червня 2023 року
Прорецензовано: 15 червня 2023 року
Прийнято до друку: 23 червня 2023 року